

MERSİN İLİ TAZE KAYISI İŞLETMELERİNİN SOSYO- EKONOMİK YAPILARI VE SORUNLARI

Bekir DEMİRTAŞ

Aykut GÜL

**Alata Bahçe Kültürleri Araştırma
Enstitüsü 33740 Erdemli
Mersin/TURKEY**

**Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü
01330 Adana/TURKEY**

ÖZ: Bu çalışmada, Mersin İlinde taze kayısı üretimi yapan tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik özellikleri ile kayısı üretimi ve pazarlama yapıları incelenerek, bu üretim dalının sorunları ve gelişimi için alınabilecek önlemler ortaya konulmuştur. İncelenen işletmelerin ortalama arazi varlığı 49,13 da ve kayısı bahçesi genişliği 15,19 da'dır. Ortalama verimleri 372 kg/da ile 25 kg/ağaç kadardır. Kayısı dışındaki üretim dalları arasında hububat tarımı, zeytin, erik ve sebze yetiştiriciliği başta gelmektedir. Kayısı üretimindeki en önemli sorun don zararlarıdır. Kayısı pazarlamada araştırma alanında bir toptancı hali olmaması nedeniyle, tüccarların piyasaları kontrol etmesinden kaynaklanan ve üreticiyi etkileyen olumsuzluklar söz konusudur. Kayısı üreticilerinin kendi birliklerini kurarak üretim, girdi temini ve pazarlama aşamalarında karşılaştıkları pek çok sorunu çözmeleri mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Taze kayısı, sosyo-ekonomik yapı, üretim ve pazarlama sorunları, Mersin ili.

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE AND PROBLEMS OF FRESH APRICOT PRODUCERS IN MERSIN PROVINCE

ABSTRACT: Structures of the farms producing fresh apricot in the province of Mersin were investigated, focusing on socio-economical characteristics of production; marketing problems and solutions were shown. The farms investigated have an average of land of 4,91 ha and of apricot orchard of 1,52 ha, the yield of 3720 kg/ha, and 25 kg/tree. The productions other than apricot cover cereal, olive, plum and vegetables. The most important problem of apricot production is frost injury. Due to lack of organization, the apricot wholesaler mainly controlling market negatively affects the producer. The apricot producers making their organizations may find solutions to the problems, on providing input and to the problems faced during the marketing.

Keywords: Fresh apricot, socio-economic structure, production and marketing problems, Mersin province.

GİRİŞ

Kayısı bir ılıman iklim meyvesi olmakla beraber bazı çeşit ve tipleri subtropik iklim koşullarında da yetiştirebilmektedir. Bu gibi bölgelerde özellikle

soğuklama ihtiyacı düşük çeşitlerle yapılan yetiştiricilikte meyveler çok erken zamanda olgunlaşarak hasada gelmektedir. Bu durumdan Yunanistan, İspanya, İtalya ve Fransa gibi Akdeniz ülkeleri çok iyi yararlanmaktadır. Nitekim dünya taze kayısı üretimi ve dışsattımının büyük bir bölümü bu ülkeler tarafından yapılmaktadır. Türkiye'nin taze kayısı dışsattımı çok az olup daha çok kurutulmuş kayısıları ile tanınmıştır (Gazanfer, 1996). Dünyada kayısı üreten ülkeler arasında Türkiye, İtalya, İspanya, İran, Pakistan, Fransa ve ABD ön sıralarda yer almaktadır. Dünya kayısı üretimi 1990-2000 yılları arasında ortalama 2.404 bin ton kadardır. Üretim artışı olarak son yıllarda önemli gelişme gösteren ülkelerin başında Türkiye, İtalya, Fas ve İran gelmektedir. Dünya kayısı üretiminde 1990-2000 yılları arasındaki ortalamaya göre Türkiye'nin üretim payı % 15,12'dir (DİE, 2002; FAO, 2002).

Türkiye'nin kayısı üretimi 1990-2000 yılları arasında 250-540 bin ton/yıl arasında değişmiştir. Üretimdeki dalgalanmaların en önemli nedeninin bahardaki don olayları olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin kayısı üretiminin % 60'a yakını Malatya ili tarafından üretilmektedir. Mersin ilinin bu üretim içindeki payı ise ortalama %10 kadardır. Kayısı üretimde önde gelen diğer iller arasında Elazığ ve Iğdır sayılabilir (DİE, 2002). Malatya ilinden üretilen kayısının % 90'ı kurutulmuş olarak değerlendirilmektedir. Taze kayısı olarak üretim ise Mersin, Hatay, Kars, Adana, İzmir ve Antalya'da yapılmaktadır.

Bu çalışma ile araştırma alanında taze kayısı üretimi yapan tarım işletmelerinin temel sosyo-ekonomik yapılarının belirlenip bunların iyileştirilmesi yönünde alınabilecek önlemlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Böylece erkenci taze kayısı üretimi ve dışsattımında en önemli bölgelerden biri olan Mersin ilinde üretim, verimlilik ve pazarlamada karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve çözüm yollarının bulunması sağlanacaktır. Kayısı yetiştiriciliği yapan işletmelerin, işletme büyüklük gruplarına göre analiz edilip, bu üretim dalının sonuçlarının saptanması, kredi ve öz sermaye kullanımının mutlak ve oransal olarak belirlenmesi, üretim ve yatırım masraflarının belirlenmesi, üretimde yeterince artış sağlamayan harcama miktarlarının belirlenmesi bu araştırmadaki amaçları arasındadır.

MATERYAL VE METOT

Bu araştırmanın materyalini, araştırma alanındaki kayısı yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinden anket yoluyla elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili kuruluşlara ait kayıtlarda bu çalışmada kullanılmıştır. Anket çalışması 1998 yılının Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı olarak, Mersin ilinin toplam kayısı ağaç varlığı ve üretim miktarının % 95'ini oluşturan Mut ve Gülnar ilçeleri seçilmiştir. Araştırma alanını temsil edebilecek şekilde ilgili kuruluşlarla yapılan görüşmelerle, yetiştirilen çeşitler, üretim teknikleri gibi kriterler

de göz önüne alınarak ve “Gayeli Örneklem Yöntemiyle” araştırma alanındaki toplam kayısı alanının % 30’unu oluşturacak şekilde, Mut ilçesinde 6, Gülnar ilçesinde de 2 olmak üzere toplam 8 yerleşim birimi tespit edilmiştir. Belirlenen yerleşim birimlerindeki kayısı üretimi yapan tarım işletmelerinin tam sayımı yapılarak elde edilen çerçeve listeden "Oransal Tabakalama Yöntemi"ne göre % 99 güven düzeyi ve ortalamadan % 10 sapmayla örnek sayısı 58 olarak belirlenmiştir. Ancak bu rakam, araştırmanın etkinliğini artırmak amacıyla anakitlenin % 12’sini oluşturacak şekilde 81’e çıkartılmıştır (Yamane, 1967; Çiçek ve Erkan, 1996). Örnek işletmeler, yerleşim birimlerindeki işletme sayısının, toplam işletmelere oranı dikkate alınarak dağıtılmıştır. Örnek hacminin belirlenmesinde işletmelerin kayısı alanlarına göre 5 tabakaya ayrılması uygun görülmüş ve tabakaların sınırları 1-5, 6-10, 11-20, 21-30 ve 31 dekaradan büyük işletmeler olarak 5 gruba ayrılmıştır.

İncelenen işletmelerin ve faaliyetlerinin analizinde ilk olarak işletmecilerin sosyo-ekonomik yapıları içinde arazi, nüfus, işgücü ve sermaye varlıkları incelenmiştir. İkinci olarak incelenen işletmelerin mevcut üretim deseni ve üretim tekniklerine ilişkin olarak kayısı üretiminde yaptıkları uygulamalar incelenmiştir. Son olarak işletmecilerin kayısı üretim dalına ait üretim ve pazarlama sorunları ortaya konulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İşletmelerin sosyo-ekonomik yapıları arazi

İncelenen işletmelerin işletme gruplarına göre arazileri oldukça dağınık bir yapı göstermektedir. İşletmelerin ortalama kayısı arazisi 4,05 dekar ile 62,60 dekar arasında değişmekte ve ortalama 15,19 dekarıdır. Toplam işletme arazisi içinde kayısı arazisinin payı ise ortalama % 30,92’dir (Çizelge 1).

İşletmelerin ortalama işletme arazilerininin % 91,63’ü mülk arazilerden oluşmaktadır. Kira ve ortakçılıkla işletilen arazilerin oranı çok düşük düzeydedir. Araştırma alanındaki tarımsal arazi varlığının kıtlığı kira ve ortakçılıkla arazi işletmeyi olumsuz etkilemekte ve genellikle işletmeciler mülk arazileri ile yetinmektedirler. İncelenen işletmelerin toplam arazilerininin % 51,43’ü sulanabilmekte, % 48,57’si de kuru koşullarda işletilmektedir. İşletmelerin sulu arazilerinde meyvecilik ve sebzeçilik yaygın olarak yapılırken, kuru alanlarda zeytin ve hububat tarımı yaygındır. İşletmelerin arazi varlıklarınınin % 54,98’i tarla arazisi ve % 45,02’side bahçe arazisi olarak kullanılmaktadır. İşletmelerin ortalama parsel sayısı 3,53 adet olup ortalama parsel genişliği ise 13,92 dekarıdır. Kayısı bahçelerindeki ortalama parsel sayısı ise 1,49 adettir ve parsel genişliği de ortalama olarak 10,19 dekarıdır.

Çizelge 1. İşletme arazi genişlikleri ve dağılımı.

Table 1. Farm size and size classification.

İşletme büyüklük grupları (da) Farm size groups (da)	İşletmeler Farms		İşletme arazisi (1) Farm land		Kayısı arazisi (2) Apricot orchard		Toplam işletme arazisi içinde kayısı arazisinin payı (2/1)*100 The percentage of apricot orchard among total farm land
	İşletme sayısı (adet) Number of farms	%	Alan (da) Land (da)	%	Alan (da) Land (da)	%	
1-5	10	12,35	40,65	10,24	4,05	3,29	9,96
6-10	33	40,74	42,91	35,67	8,61	23,08	19,92
11-20	25	30,86	47,40	29,85	15,88	32,26	33,50
21-30	8	9,88	50,88	10,25	24,50	15,93	48,16
31 +	5	6,17	111,00	13,98	62,60	25,44	56,40
Genel General	81	100,00	49,01	100,00	15,19	100,00	30,92

İşletmeci yaşı, eğitimi ve tarım dışı iş yapma durumu

İncelenen işletmelerde, işletme yöneticilerinin ortalama yaşı 50,04 olup, ortalama 18,28 yıldır kayısı yetiştiriciliği yaptıkları tespit edilmiştir. İşletme yöneticilerinin eğitim durumu oransal olarak % 79,01 okur-yazar ve ilkökul, % 17,38 ortaöğrenim ve % 3,61 yüksek öğrenim şeklinde bir dağılım göstermektedir. Araştırma alanındaki işletmecilerin ek gelir amacıyla tarım dışı işlere de yöneldikleri görülmektedir. İşletmecilerin oransal olarak % 23,47'si tarım dışında bir başka iş yapmaktadır.

Nüfus ve işgücü

İncelenen işletmelerde ortalama nüfus miktarı 5,43 kişi olarak belirlenmiştir. İşletmecilerin nüfus varlığının % 52,12'si erkek, % 47,88'i de kadınlardan oluşmaktadır. Ortalama 5,43 olan aile nüfusunun % 31,86'sı 0-14 yaş grubu, % 61,88'i 15-64 yaş grubu, % 6,26'sı ise 65 ve daha yukarı yaş grubundadır. İşletmelerin aile işgücü varlığı ortalama 3,64 EİG'dir. İşletme büyüklükleri arttıkça aile işgücü varlığı azalma göstermektedir. Aile işgücü varlığının toplam aile nüfusuna oranı ortalama olarak % 66,91'dir. İşletmelerin aile işgücü varlığının ortalama olarak 3,07 EİG kayısı bahçesindeki işlerde çalışmaktadır. İşletmelerin kayısı dışındaki tarımsal üretimlerinin daha az işgücü gerektirmesi nedeniyle, kayısı üretimine harcanan işgücü miktarı yüksek olarak ortaya çıkmıştır.

Sermaye

Tarım işletmelerinde kullanılan sermaye çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu araştırmada tarım işletmelerinin sahip olduğu sermaye, fonksiyonlarına göre sınıflandırılarak incelenmiştir (Açıl, 1980). İşletmelerin sermayesi aktif ve pasif olmak üzere başlıca iki gruptur. Kayısı üretim faaliyeti göz önüne alınarak bu sınıflamada içindeki hayvan sermayesi incelenmemiştir.

Tarımsal üretimin rasyonel olarak devam ettirilebilmesi için aktif sermayeyi oluşturan öğelerin her birinin işletmelerin doğal ve ekonomik koşullarına göre optimum oranlarda bulunması gerekir. Çünkü sermaye gruplarından bir veya bir kaçının yetersiz bulunmasının işletme sonuçlarının olumsuz etkilenmesi gibi, gereğinden fazla sermaye de rantabilitenin düşmesine neden olabilir.

İncelenen işletmelerin ortalama aktif sermayeleri miktarı 11.282 milyon TL ve dekara düşen miktarı 743 milyon TL kadardır. Aktif sermayenin % 85,06'sı arazi sermayesi ve % 14,94'ü de işletme sermayesinden oluşmaktadır. Arazi sermayesinin dekara miktarı 632 milyon TL ve işletme sermayesinin dekara miktarı da 111 milyon TL olarak belirlenmiştir. Arazi sermayesi ile işletme sermayesi arasındaki dağılımın dengesizliğinin nedeni, toprak sermayesine kıyasla diğer sermaye gruplarının yetersiz olmasıdır. Aktif sermayenin ortalama % 63,82'sini toprak sermayesi oluşturmaktadır. Bu sermayeyi % 0,98 ile bitki sermayesi, % 9,28 ile alet-makine sermayesi ve % 9,27 ile de bina sermayesi izlemektedir. Diğer sermaye gruplarının aktif sermaye içindeki oranları ise % 5'in altında kalmıştır. Arazi ıslahı sermayesinin oranı ise %1'in altındadır. İşletmelerin sahip oldukları sermaye grupları arasındaki bu dengesiz dağılım, yapılan tarımsal üretim faaliyetlerini olumsuz olarak etkilemektedir.

Tarım işletmeleri tarımsal faaliyetlerini yapabilmek ve sürdürebilmek için kendi kaynaklarını yetersiz gördüklerinde başka kaynaklardan aynı ve nakdi olarak sermaye talep ederler, bunlar işletmenin borçlarını meydana getirir. Bu sermaye, yapılan tarımsal üretime, öz sermaye gibi katkıda bulunur. Yabancı sermaye ile öz sermaye toplamı pasif sermayeyi oluşturur (Açıl, 1980). İşletmelerin yabancı sermayesini banka ve kooperatiflerden alınan kredi borçları ile diğer kredi kaynaklarından alınan borçlar oluşturmaktadır.

Ortalama olarak işletmelerin pasif sermayelerinin % 13,80'ini yabancı sermaye oluşturmaktadır. İşletme başına ortalama dekara yabancı sermaye miktarı 103 milyon TL kadardır. Aktif sermayeden yabancı sermayenin çıkarılmasıyla işletmelerin öz sermaye varlıkları belirlenir. Bu sermaye işletmelerin kendi kaynaklarından oluşur ve sürekli kullanılabilir. Araştırma alanındaki işletmelerin

dekara öz sermaye varlıkları 640 milyon olarak hesaplanmıştır. İşletmelerin öz sermayelerinin pasif sermaye içindeki oranı ortalama % 86,20 olarak belirlenmiştir.

Üretim deseni

İşletmelerin kayısı bahçeleri dışındaki arazilerinde yapılan bitkisel üretim dalları incelendiğinde, ilk sırayı % 53,83 ile hububat alanlarının aldığı belirlenmiştir, ikinci olarak % 12,14 ile nadas alanları gelmektedir. Nadas alanlarının da çoğunlukla hububat alanları olduğu düşünülürse bu iki alanın toplamı oransal olarak % 65,97 kadar olduğu söylenebilir. Diğer bitkisel üretim dalları içerisinde oransal olarak % 10,88 ile zeytin, % 5,82 ile erik, % 4,24 ile sebze ve % 3,54 ile de yer fıstığı gelmektedir.

İşletmelerin yetiştirdikleri kayısı çeşitlerinin dağılımı incelendiğinde İ.Tokalı çeşidi % 32,10 oranıyla ilk sıradadır, Septik çeşidi % 22,47 oranıyla ikinci, Tyrinthe % 15,23 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer çeşitlerin dağılımı da şöyledir, Tokaloğlu % 13,14 oranında, Karacabey % 11,51 ve Şekerpare % 5,55 oranıyla en az yetiştirilen çeşittir. Araştırma alanında yetiştirilen bu kayısı çeşitlerinin 1998 yılına ait ağaç başına alınan verimleri çeşitlere göre ortalama olarak Tyrinthe 31,5 kg, İ. Tokalı 23,7 kg, Tokaloğlu 23,5 kg, Karacabey 22,4 kg, Septik 20,5 kg ve Şekerpare 16,3 kg'dır. İlkbaharda görülen don olayları nedeniyle çeşitlerin gerçek verimlerinin belirlenmesi tek bir üretim döneminde zor olmaktadır. Bu amaçla, çeşitlerin normal verim verdikleri 5 yıllık ortalama verimleri de incelenmiştir. Normal verim yıllarında ağaç başına en yüksek verim 66 kg ile İ. Tokalı çeşidinden, en az verimde 56 kg/ağaç ile Septik çeşidinden alınmıştır.

Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinde işletme gruplarına göre 1998 yılında ağaç başına ve dekara alınan verimler Çizelge 2'de gösterilmiştir. İşletmelerin ortalama dekara verimleri 372 kg'dır, bu verim miktarı Malatya'da 180 kg, Iğdır'da 128,8 kg, İzmir-Menemen bölgesinde 106,5 kg ve Bilecik'te 464 kg olarak belirlenmiştir (Anonim, 1998). Ağaç başına alınan verimler ise 12-41 kg arasında değişmekte ve ortalama ağaç başına verim ise 25 kg olarak belirlenmiştir. İşletmelerin verim çağındaki dekara kayısı ağacı varlıkları 13,19 ile 18,64 adet arasında değişmekte olup, 1 dekarda ortalama 14,81 adet kayısı ağacı olduğu belirlenmiştir. İncelenen işletme gruplarının birim alana ve ağaç başına verimlerin farklı oluşunun nedenleri arasında olumsuz iklim koşulları, işletmelerin birim alana ağaç sayıları ve çeşitleri, çeşitlerin oransal olarak farklı dağılımı ve ağaçların yaşlarındaki farklılıkların etkili olduğu söylenebilir.

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde, 1998 yılı itibariyle, kayısı alanı, dekadaki kayısı ağaç sayısı ve taze kayısı verimi.
Table 2. In 1998 Area of apricot orchard, the number of trees in a decar and yield of fresh apricot per tree in observed farms.

İşletme grupları (da) Farm size groups (da)	Kayısı alanı (da) Apricot land (da)	Ağaç sayısı (adet/da) Number of tree (number/da)	Taze kayısı verimi (kg/da) Yield of fresh apricot (kg/da)	Taze kayısı verimi (kg/ağaç) Yield of fresh apricot (kg/tree)
1-5	4,05	18,64	271	15
6-10	8,61	17,17	417	24
11-20	15,88	13,22	307	23
21-30	24,50	16,38	194	12
31 +	62,60	13,19	540	41
Genel General	15,19	14,81	372	25

Üretim tekniği ve girdi kullanımı dikim aralıkları

Meyvecilikte bahçelerin tesis edildikleri dikim aralıkları son derece önemlidir. Birim alana dikilen ağaç sayısı ve alınacak verim miktarları buna bağlıdır. Dikim aralıkları meyve ağaçlarının türü ve çeşidine bağlı olarak değişiklik gösterir (Özbek, 1978). Araştırma alanında çok farklı dikim aralıklarıyla tesis edilmiş kayısı bahçesine rastlanmıştır. Bunun nedenleri arasında üreticilerin bu konuda yeterli bilgileri olmaması yanında değişik çeşitlerle bahçe tesis edilmiş olması, sulama olanakları, uygulanan budama tekniği ve üretim sistemi sayılabilir. Bahçelerin % 58,4'ünde 8 x 8m aralıklarla bahçe tesis edilmiştir, 7 x 7m aralıklarla tesis edilen bahçelerin oranı ise % 23,7'dir. İtalya'da yapılan bir araştırmada kayısı bahçelerindeki dikim aralıklarının 6 x 5m ve 4 x 5m arasında değiştiği, dekara ağaç sayısının ise 40-63 adet arasında olduğu ve verimlerin de ağaç başına 30-45 kg civarında gerçekleştiği belirlenmiştir (Alvisi ve ark., 1999). Buna göre araştırma alanındaki dikim aralıklarının diğer Akdeniz ülkelerine göre fazla tutulduğu görülmektedir. Bu durum birim alana alınacak verim üzerinde oldukça etkilidir. Seçilecek uygun anaç, çeşit ve budama sistemleriyle birim alana verimler artırılabilir.

Toprak işleme

Meyvecilikte toprak işleme bakım işlemleri arasında önemli bir yer tutar. Ağaç dipleri ve ağaç aralarının işlenmesi hem yabancı ot kontrolü hem de toprağın havalanması için gereklidir. Ayrıca sulama arkları açmak amacıyla da kısmi olarak toprak işleme uygulanmaktadır (Özbek, 1978). Araştırma alanındaki kayısı

bahçelerinde genellikle bahçe tipi el traktörleriyle toprak işleme yapılmaktadır. Toprak işleme daha çok yabancı ot kontrolü amacıyla yapılmakta, toprak işlemeye ilave olarak ağaç diplerinin elle çapalanması veya belenmesi suretiyle ikinci bir toprak işleme uygulaması daha yapılmaktadır. İncelenen işletmeler kayısı bahçelerinde yılda ortalama olarak 2,45 kez toprak işleme uygulamıştır. Toprak işleme Mart ayında yoğun olarak yapılmaya başlanmakta ve Ekim ayına kadar devam etmektedir, bu aylar arasında bölgedeki yağışların az olması nedeniyle sulamaya hazırlık olması amacıyla başlayan toprak işleme, sulama dönemi boyunca ihtiyaç oldukça tekrarlanmaktadır.

Sulama

Kayısılar genelde kurağa dayanıklıdır ve kıraç alanlarda yetiştirilebilmektedir. Ancak yağışların çok az, topraklarında su tutma kapasitelerinin düşük olduğu bölgelerde, ağaçlar küçük kalır, meyve gözü oluşumu ve meyve tutumu geriler. Bu gibi yerlerde yaz aylarında sulama yapılmalıdır (Özbek, 1978). Araştırma alanındaki bahçelerde sulama işlemi Nisan ayı içinde başlayıp Ekim ayına kadar devam etmektedir. Sulama zamanı ve sayısına bölgenin iklimi yanında sulama suyunun temin edilebilme olanakları da etkili olmaktadır. Özellikle taban suyundan yararlanılamayan köylerde sulama suyu temini yaz aylarında büyük bir sorun olmakta ve bölgedeki bahçelerin verimlerini ve gelişmesini olumsuz etkileyerek sulama masraflarının da artmasına neden olmaktadır.

Gübreleme

Meyvecilikte verim ve ürün kalitesi bakımından gübreleme son derece önemlidir. Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinin % 98,7'sinde kimyasal gübreleme yapıldığı belirlenmiştir. İşletmelerin, gübrelemeyi bilinçli olarak yapıp yapmadıkları, bahçelerin tesisi ve daha sonraki aşamalarda toprak ve yaprak analizi yaptırma durumuna göre anlaşılır. Nitekim; araştırma alanındaki işletmelerin ancak % 13,6'sının toprak analizi yaptırdıkları ve gübre uygulamalarını buna göre yaptıkları belirlenmiştir.

En yaygın kullanım alanı bulan gübre çeşidi azot, fosfor ve potas oranı % 15 olan kompoze gübredir. Bu gübre çeşidinin oransal olarak kullanım payı ise % 44'dür. Azot ve fosfor oranı % 20 olan kompoze gübrenin (20.20.0) kullanılan gübreler içindeki oranı yaklaşık % 18'dir ve tüm işletmelerin %35'i bu gübreden yararlanmaktadır. Önemli düzeyde kullanımı olan gübrelerden Amonyum Nitratın kullanım oranı %17 iken bunu kullanan işletmelerin oranı ise %47'dir. Diamonyum Fosfat (18.46.0) gübresinin kullanılan gübreler içindeki oransal payı %11 kadar olup kullanan işletme oranı ise %19 kadar olmuştur. Kayısı bahçelerinde dekara saf madde

olarak verilen azot miktarı ortalama 11,76 kg, fosfor 10,48 kg ve potasyum ise 5,12 kg'dır. İzmir-Menemen yöresinde kayısı üretiminde dekara saf madde olarak 8,7 kg azot, 6,13 kg fosfor ve 1,13 kg potasyum kullanılmıştır. Malatya yöresinde dekara 5,13 kg azot ve 4,75 kg saf fosfor kullanılmıştır. Bilecik yöresinde dekara saf madde olarak 4 kg azot ve 5 kg fosfor kullanılmıştır. Iğdır yöresinde de kayısı bahçelerinde dekara saf madde olarak 8,75 kg azot ile 10,58 kg fosfor kullanıldığı belirlenmiştir (Anonim, 1998). İncelenen işletmelerin % 63'ünün kayısı bahçelerinde çiftlik gübrelemesi uygulanmakta olduğu belirlenmiştir. İtalya'nın Emilia-Romagna bölgesinde kayısı bahçelerinde hektara 350 kg Amonyum Sülfat ve 100 kg Amonyum Nitrat kullanıldığı belirlenmiştir (Bertazzoli, 1992). Fransa'da kayısı bahçelerine organik madde olarak 5 yılda bir dekara 5 ton civarında çiftlik gübresi verilmektedir (Polat, 1988). Malatya'da bir dekar kayısı bahçesine 1986-1990 yılları arasında ortalama olarak 1230 kg çiftlik gübresi verildiği belirlenmiştir (Edebali, 1991). İncelenen işletmelerde kullanılan kimyasal gübre miktarlarının diğer araştırma sonuçlarına göre yüksek, ancak çiftlik gübresi kullanım miktarının ise az olduğu görülmektedir. Gübrelemede uygun bileşimin belirlenmesi yapılacak laboratuvar analizleriyle doğru olarak ortaya çıkacaktır.

Hastalık ve zararlılarla mücadele

Kaliteli meyve üretiminde hastalık ve zararlılarla yapılan mücadele büyük önem taşır. Bu nedenle bahçelerde zarar yapan hastalık ve zararlılar belirlenip uygun yollarla mücadele yapılmalıdır. Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinde görülen önemli hastalık ve zararlılar arasında monilya (*Monilia laxa*), çil (*Coryneum beijerinckii*), capnodis (*Capnodis tenebrionis*), yaprak biti (*Aphis* spp.) ve kırmızı örümcek (*Tetranychus* spp.) başta gelmektedir. Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinin % 38'inde monilya hastalığının zarar yaptığı belirlenmiştir. İlaçların %10'u Şubat'ta, % 53'ü Mart'ta, % 25'i Nisan'da ve % 12'side Mayıs ayında uygulanmıştır. İşletmelerin % 94'ü yılda en az bir kere ilaçlama yapmıştır, % 6 oranındaki işletme ise hiçbir ilaçlama yapmamıştır.

Budama

Meyvecilikte ürün kalitesini ve miktarını artırmak amacıyla yapılan bir uygulamada budamadır. Budamayla ağaçların gelişimi yönlendirilir ve kontrol altında tutulur. Bütün meyve ağaçlarında olduğu gibi, Türkiye'de kayısılarda da en çok ihmal edilen teknik işlemlerden birisi budamadır. Bunun başlıca nedeni yetiştiricilere budamanın yararları ve uygulama tekniklerinin henüz yeterince öğretilmemiş olmasıdır (Polat, 1988). Verim çağındaki kayısılar dünyada değişik şekillerde budanmaktadır, örneğin Kaliforniya ve İsviçre'de her yıl dallarda kısa bir budama yapıldığı halde İtalya ve Fransa'da her yıl budama yapılmaz. Türkiye'de ise budama

hemen hiç yapılmamakta ancak kuruyan hastalıklı dallar ayıklanmaktadır. Böyle ağaçlar aşırı büyümekte, dallar birbirine girmekte ve iç kısımlar iyi ışık görmediğinden meyve tutumu ve kalitesi olumsuz etkilenmektedir (Özbek, 1978). Kayıslarda genellikle serbest yetiştirme sistemi kabul edilir, büyüme döneminde hafif budama gerektirir. Bununla beraber meyve seyreltme ve hasat işlemleri budama gerektirmektedir. Bu amaçla kayıslarda uygulanan Spindle, X, Y gibi değişik budamalar verimde olumlu sonuçlar vermektedir (Monastra ve Salvador, 1999).

İncelenen işletmelerin % 90,1'i her yıl, % 7,5'i iki yılda bir ve % 1,2'side üç yılda bir bahçesini budamaktadır, işletmelerin % 1,2'side bahçesinde hiç budama uygulaması yapmamıştır. Araştırma alanındaki işletmelerin % 91,3'ü budamayı ekim, kasım, aralık ve ocak ayları içerisinde yapmaktadır.

İlkbahar geç donlarından korunma yöntemleri ve tarım sigortası yaptırma durumu

Tarımsal üretim açısından ilkbahar ve sonbahar donları son derece önemlidir, bu nedenle don ile ilgili uyarılar ve alınacak önlemler, don tehlikesi olan bölgelerde daha çok öne çıkmaktadır. Burada yapılması gerekenler; don olayının önceden tahmin edilmesi, üreticilerin erkenden uyarılması ve üreticiler tarafından önlemlerin alınmasıdır. Don olayına karşı alınabilecek önlemler arasında özellikle meyve bahçelerinde ve seralarda hava sıcaklığının belirli bir derecenin altına düşmesi sonucu otomatik olarak ısıtma veya yağmurlama sistemini devreye sokan sistemler geliştirilmiştir. Bu şekilde ortam sıcaklığının düşmesi belirli bir süre engellenir veya bitkilerin uyanması geciktirilir (Şaylan, 1997). Yağmurlama ile dondan korunma yönteminin en büyük yararı, meyve bahçelerini dondan korumada kullanılan dumanlama ve sisleme yöntemlerine göre havayı kirletmemesidir. Bu sistem meyve bahçelerine sabit ve ağaçların taçlarının üzerinden yağmurlama yapacak şekilde düzenlenir. Yağmurlama çevre sıcaklığını azda olsa artırır ve hava hareketi oluşturduğundan, havanın birikip, yoğunlaşarak don yapması önlenir (Yüksel, 1997).

Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinde özellikle çiçek açma döneminde meydana gelen ilkbahar donları nedeniyle büyük miktarlarda ürün kaybı olmaktadır. Çeşitli yıllara ait ürün miktarlarındaki dalgalanmalarda bu durum açıkça belli olmaktadır. Araştırma alanında kayıslar şubat ve mart aylarında çiçeklenmelerini tamamlamaktadırlar. Bu aylarda ortaya çıkabilecek don olaylarına karşı üreticiler çeşitli malzemeleri bahçede yakarak ağaçları don zararlarından korumaya çalışmaktadırlar. İncelenen işletmelerin % 23,5'i kayısı bahçesinde bu tür bir koruma uygulaması yapmıştır.

Tarımsal üretim doğal risklerden en çok etkilenen sektördür. Meydana gelebilecek bu risklere karşı güvencesi bulunmamaktadır. Tarımdaki risk ve belirsizlikler karşısında meydana gelecek zararı karşılayan sistem, tarım sigortalarıdır. Bu uygulama gelişmiş sigorta sistemine sahip ülkelerde sigorta şirketleri, çiftçi birlikleri ve devletin katkı ve katılımıyla yürütülmektedir. Bitkisel üretimi önemli ölçüde etkileyen doğal riskler; dolu, yangın, don, fırtına, kuraklık ve seldir. Ancak bugün Türkiye’de bitkisel ürünler sadece dolu ve yangına karşı sigorta edilmektedir. Don, sel, kuraklık ve fırtına gibi doğal riskler aynı anda ve çok geniş alanlarda çok büyük zararlara neden olduğu için sigorta şirketleri bu risklere ancak devletin katılımı ve sağlıklı bir alt yapının oluşması halinde teminat verebilirler. Bu durum dünya genelinde olduğu gibi Türkiye içinde geçerlidir. Devletin tarım sigortalarına katkısı çiftçilerin sigorta primlerine veya hasarlarına destek vererek olmaktadır. Devletin katkısı yanı sıra çiftçi birliklerinin katkısı da söz konusudur. Ancak Türkiye’de bugün için çiftçi birliklerinin ve devletin tarım sigortalarına herhangi bir katkısı bulunmamaktadır (Anonim, 1997). Araştırma alanındaki işletmelerin % 3,7’sinde kayısı bahçelerinde dolu sigortası yaptırıldığı belirlenmiştir. İncelenen işletmecilerin % 35,8’i mevcut uygulamalarla yapılan dolu sigortasını pahalı bulmakta, % 34,6’sı tarım sigortası hakkında bilgisinin olmadığını, %19,8’i de büyük ürün kayıplarına neden olan don sigortasının olmamasından dolayı sigorta yaptırmadığını belirtmiştir.

Doğal afetlerden oluşan zararların devlet tarafından karşılanacağını düşünen çiftçi, tarım sigortasını bilse bile bundan dolayı yaptırmamaktadır. Bu nedenle doğal afetlerle ilgili yasaların yeniden düzenlenmesi ve bir Tarım Sigortası Yasasının çıkarılması gereklidir. Bu tür bir yasanın çıkarılması halinde çiftçinin ödeyeceği primlerin belli bir kısmını devletin sübvanses etmesi ve devletin ortak olacağı sigorta şirketlerinin kurulması ile diğer gelişmiş ülkelerdeki örnekler gibi bir uygulamanın getirilmesi sağlanabilir (Dinler, 1998).

İşgücü kullanımı

Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinde bir üretim döneminde toplam olarak dekara 49,20 saat işgücü kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan işgücünün ortalama olarak yapılan işlemlere göre dekara dağılımı şöyledir; 19,44 saat sulamada, 11,68 saat hasatta, 5,62 saat budamada, 3,75 saat ilaçlamada, 5,65 saat gübrelemede, 2,59 saat toprak işlemede ve 0,47 saat da taşıma işlemlerinde kullanılmıştır.

Malatya bölgesinde yapılan çalışmada kayısı üretiminde dekara 1986-1990 yılları arasında ortalama 97,63 saat işgücü kullanıldığı belirlenmiştir (Edebali, 1991). Malatya’da yapılan bir diğer çalışmada 1993 yılında kayısı üretiminde dekara toplam işgücü ihtiyacı 85,48 saat olarak belirlenmiştir (Karabat ve Güloğlu, 1998). İzmir-Menemen bölgesinde kayısı üretimindeki işgücü ihtiyacı bir üretim döneminde

toplam olarak dekara 85,44 saat, Bilecik'te 58,84 saat, Malatya'da 91,12 saat ve Iğdır'da 79,35 saat olarak belirlenmiştir (Anonim, 1998).

Makine gücü kullanımı

Araştırma alanındaki işletmelerin kayısı üretiminde dekara toplam olarak 6,01 saat çekigücü kullandığı belirlenmiştir. Kullanılan çekigücünün 2,59 saati toprak işlemede, 1,74 saati ilaçlamada, 0,72 saati çiftlik gübrelemesinde, 0,49 saati kimyasal gübrelemede ve 0,47 saati de taşıma işlemleri sırasında kullanılmıştır.

Malatya bölgesinde yapılan araştırmada, kayısı üretiminde dekara 1986-1990 yılları arasında ortalama olarak 5,35 saat çekigücü kullanıldığı belirlenmiştir (Edeballı, 1991). Malatya bölgesinde yapılan bir başka çalışmada kayısı üretimindeki çeki gücü ihtiyacının dekara 3,81 saat olduğu belirlenmiştir (Karabat ve Güloğlu, 1998). İzmir-Menemen bölgesinde kayısı üretimindeki çekigücü ihtiyacı dekara 2,53 saat, Bilecik'te 1,89 saat, Malatya'da 5,09 saat ve Iğdır'da ise 0,60 saat olarak belirlenmiştir (Anonim, 1998). Buna göre araştırma alanında makine gücü kullanımının diğer bölgelere göre daha yaygın olduğu söylenebilir.

Kredi kullanımı

İncelenen işletmelerin yalnızca % 30,86'sının kredi kullanmakta olduğu, diğer işletmelerin ise kayısı üretiminde kredi kullanmadığı belirlenmiştir. Kullanılan kredi miktarı işletme gruplarına göre çok fazla değişmekte ve işletme başına ortalama 338.957 bin TL'dir. Kullanılan kredinin % 8,7'si ayni, % 91,3'ü de nakdidir. Kullanılan krediler Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri ve şahıslardan sağlanmıştır. Şahıslardan alınan krediler daha çok kısa vadeli ve yüksek faizli borç niteliğindedir. Bu şekildeki kredi kullanımı küçük işletme gruplarında yaygındır. İşletme büyüklüğü arttıkça kurumlaşmış kredi kaynaklarının payı artış göstermektedir. Kullanılan krediler içerisinde en büyük pay % 92,7 ile Ziraat Bankasına aittir. Kredi kaynağı olarak Ziraat Bankasını % 4,7 ile şahıslar, % 2,6 ile de Tarım Kredi Kooperatifleri izlemektedir. Genel olarak küçük işletme gruplarında kooperatifler ve şahıslardan alınan krediler oransal olarak yüksek iken büyük işletmelerin kredi kaynağı içerisinde Ziraat Bankası daha fazla pay almaktadır. İşletmeler aldıkları kredinin % 89,3'ünü genel amaçlı, % 4,3'ünü sadece gübre için ve % 6,4'ünü de sadece ilaç alımı için kullanmışlardır. Genel amaçlı kullanım içinde alet makine alımı, akaryakıt alımı, hasat giderleri gibi harcama kalemleri bulunmaktadır.

Hasat

Erkenci meyve yetiştiriciliğinde hasat zamanının iyi belirlenmesi gerekir. Erken veya geç hasat yapılması halinde kalite düşük olmaktadır, bu durum üretim miktarı yönünden kayıplara ve satılmayan meyveler yüzünden üretici gelirlerinde azalmaya neden olmaktadır. Hasat zamanı belirlenirken meyvelerin iç veya dış pazarlara gönderilme durumu da dikkate alınmalı, uzak pazarlara gönderilecek kayısılar henüz sert iken kabuk sarardığı zaman hasat edilmelidir (Polat, 1988). Taze kayısı yetiştiriciliğinde bölgenin iklim koşullarına göre hasat Mayıs ayında başlayıp ağustos sonuna kadar devam etmektedir. Genellikle meyveler gideceği pazarın uzaklık durumuna göre tam olgunluğa erişmeden sabahın erken saatlerinde elle toplanarak hasat edilmektedir (Anonim, 1974).

Araştırma alanındaki kayısı bahçelerinde hasat Mayıs ayının ikinci haftasında başlayıp, Temmuz ayının ikinci haftasında sona ermektedir. Meyve hasat dönemi, yetiştirilen çeşitlere göre yaklaşık 2 ay boyunca devam etmektedir. İncelenen işletmelerin % 16,9'u hasadı 15-20 Mayıs tarihleri arasında yapmaktadır. Hasadın en yoğun olduğu dönem ise % 31,1 ile 21-30 Mayıs ve % 36,2 ile de 1-15 Temmuz tarihleri arasındadır. Buna göre araştırma alanı erkencilikte önemli bir potansiyele sahiptir. Bu durum uygun iklim koşullarında üretici gelirlerinde önemli artışlar sağlamaktadır.

Pazarlama

İşletmelerin % 53,1'i ürününü mahalli pazar yerinde teslim etmektedir, % 27,2'si toptancı halinde ve % 19,8'i de bahçede teslim etmektedir. Bu sonuca göre incelenen işletmelerin yarısından fazlası ürünlerini pazar yerine taşıyarak satmaktadırlar. Bu durum işletmecilerin pazarlama giderlerini ve ürün kayıplarını artıran bir unsur olduğu gibi ayrıca pazarda tüccar lehine bir fiyat oluşumuna da neden olmaktadır. Pek çok üreticinin ürün getirdiği pazarlarda, alıcılar birlikte hareket ederek ürün fiyatlarını kendi isteklerine göre etkilemektedirler. İşletmelerin % 69,1'i tüccara, % 28,4'ü komisyonculara ve % 2,5'i de doğrudan tüketicilere ürünlerini satmaktadırlar. Araştırma alanındaki ürün alımlarında tüccarların etkin bir rol oynadıkları görülmektedir. Bu durum çoğu zaman üretici aleyhine sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ürün bedellerinin geç ödenmesi veya hiç ödenmemesi gibi olumsuzluklar üreticiler tarafından sıkça karşılaşılan bir durum olarak ifade edilmiştir. Üreticilerin % 95'i alivre satışta ürün miktarının tespitinin alıcılar lehine olduğunu belirtmektedirler. Hasat masraflarını üstlenmek istemeyen üreticiler bu duruma rağmen yine de alivre satışı tercih etmektedirler. İncelenen işletmelerin, ürün bedellerini alma biçimleri genellikle peşin olmaktadır. Araştırma alanındaki işletmelerin % 7,4'ü ürün bedelini vadeli olarak almaktadır. Vadeli satıştaki ürün

bedelinin tahsilinde ortaya çıkan sorunlar, üreticilerin düşük fiyata razı olması pahasına peşin satışları tercih etmesine neden olmaktadır. Ürün fiyatlarının belirlenmesinde % 42,0 oranında piyasada oluşan fiyatlar, % 40,7 oranında ürün kalitesi esas alınmaktadır. Erkenciliğin, fiyatları belirlemedeki payı ise % 7,4'tür.

Yetiştiricilikteki sorunlar

Araştırma alanındaki işletmecilerinin, kayısı yetiştiriciliğindeki en önemli sorunlarının ne olduğu konusunda verdikleri bilgilere göre, işletmecilerin % 70'den fazlası en önemli sorunun ilkbaharda görülen don zararlarının olduğunu belirtmektedirler. Kayısı yetiştiriciliğinde ilkbaharda özellikle çiçeklenme döneminde görülen don olayları her yıl az veya çok oranda bu yetiştiriciliği etkilemektedir. İlkbahar donlarından korunmak için alınabilecek önlemler arasında yer alan değişik malzemelerin yakılması uygulaması yanında donlara dayanıklı çeşitlerin ıslahı da önem taşımaktadır (Gül ve Demirtaş, 1998; Polat, 1988). İlkbahar don riskinin olduğu yerlerde, kış dinlenme isteği uzun ve çiçek tomurcuklarının açması için sıcaklık isteği fazla olan çeşitler seçilmelidir. Kurulmuş olan bahçelerde, don zararının hafifletilmesi için bazı kültürel uygulamalar yapılmaktadır. Bu amaçla, toprak işleme, gübreleme, sulama, yağmurlama, hastalık ve zararlılarla savaş, ısıtma, sisleme-dumanlama ve pervanelerle havayı karıştırma gibi farklı uygulamalar yapılmaktadır. Ayrıca büyümeyi düzenleyici maddelerin kullanımı ile de çiçeklerin açması geciktirilerek dona dayanımın artırılabilirdiği bildirilmektedir.

Yetiştiricilikte karşılaşılan sorunlardan birisi de sulamadır. Sulamadaki sorunlar daha çok sulama suyu temin etmedeki güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Ancak araştırma alanında devam etmekte olan sulama amaçlı büyük projelerin tamamlanmasıyla bu sorunların önemli ölçüde azalacağı söylenebilir. Kayısı üreticilerinin yaklaşık % 5'i kayısı yetiştiriciliği konusunda teknik bilgi yönünden eksikleri olduğu belirtmektedirler. Üreticiler bahçelerinin bakımı konusunda kimlerden bu bilgileri edindikleri incelendiğinde, bu durum daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Kayısı yetiştiriciliği konusundaki bilgileri, üreticilerin % 51,4'ü komşu üreticilerden, % 23,4'ü tarımsal ilaç bayilerinden, % 15,9'u İlçe Tarım Müdürlüğü elemanlarından, % 4,7'si sadece kendi tecrübeleriyle edinmektedir. Araştırma alanındaki kayısı üreticileri bölgelerindeki en uygun yetiştiriciliğin hangisi olduğu konusunda, % 48,1'i kayısı, % 16,0'sı zeytin, % 13,6'sı yer fıstığı, % 6,2'si erik, % 4,9'u sebze, % 2,5'i hayvancılık ve kavak yetiştiriciliği, % 1,2'si diğer yetiştiricilik türleri ve % 4,9'uda uygun bir yetiştiriciliğin olmadığı görüşünü belirtmişlerdir. Buna göre araştırma alanındaki yetiştiricilerin kayısı dışındaki alternatif yetiştiriciliğe fazla istekli oldukları söylenemez.

Pazarlama sorunları

Pazarlama aşamasında karşılaşılan en önemli sorunları şu şekilde gruplandırabiliriz; toptancı halinin olmaması % 24,7; kayısı ticareti yapan tüccarların neden oldukları çeşitli istismarlar % 14,8; üreticilerin örgütlenmemiş olmasından kaynaklanan sorunlar % 9,9; depolamaya ilişkin sorunlar % 8,6, kayısı fiyatlarındaki düşüklük % 7,4 ile başta gelmektedir. Üreticilerin % 30,9'u pazarlamada herhangi bir sorunlarının olmadığını belirtmişlerdir. Mersin ilinde kayısı üretiminde en önde gelen Mut ve Gülnar ilçelerinde bir toptancı halinin olmaması nedeniyle, üreticilerin % 70'e yakını ürünlerini tüccara satmakta ve bundan doğan olumsuz koşullara boyun eğmektedir. Pazarlama sisteminin üreticiler lehine nasıl olması gerektiği konusunda üreticilerin % 34,6'sı toptancı hali kurulmasını, % 21,0'i üreticilerin kooperatifleşmesi gerektiğini, % 1,2'si de pazarlama konusundaki iyileşmenin ihracata teşvik uygulanmasıyla ve daha fazla ürün ihracı ile ortadan kalkacağını belirtmişlerdir. Bu konuda üreticilerin % 43,2'si de herhangi bir fikri olmadığını belirtmiştir. Bu durum, üreticilerin üretim aşamasındaki sorunlarının daha öncelik taşımasından ileri gelmektedir. Düzenli ürün alamayan yetiştiriciler, pazarlamayı geliştirme yönünde fikir yürütmemektedirler.

SONUÇ

Türkiye, meyve ve sebze tarımı için son derece uygun bir ekolojiye sahiptir. Ancak; gerek üretim aşamasında gerekse pazarlama aşamasında üreticilerin karşılaştıkları çeşitli sorunlar nedeniyle bu avantaj iyi değerlendirilememektedir. Üreticiler yeterli kalite ve miktarda üretim yapamamakta, üretilen meyve veya sebzeler ise pazarlamadaki aksaklıklar nedeniyle üreticiye yeterli geliri sağlamaktan uzak kalmaktadır. Dış ticaret açısından konuya bakıldığında, diğer ülkelerle rekabet şansı olan ürün miktarı oldukça düşük seviyelerde kalmakta bunun yanında iç piyasalarda ürün fazlalığı, bazı yıllar bu ürünlerin hasadını bile engellemektedir. Kayısı Türkiye'de geniş bir alanda üretimi yapılabilen meyvelerdendir. Dış ticaret açısından da önemi büyüktür. Türkiye özellikle kuru kayısı dış ticaretinde söz sahibi bir ülke konumundadır. Kuru kayısı üretimi ve pazarlaması konusunda yapılan çalışmaların yanında bir Akdeniz ülkesi olan Türkiye erkenci ve taze kayısı üretimini de geliştirme konusunda yeterli araştırma ve geliştirme çalışması yapmak durumundadır. Bugüne kadar bu konuda yeterli çalışmanın yapıldığı söylenemez. Hem ülke hem de işletme düzeyinde yapılacak çalışmalarla bu üretimdeki ekolojik avantajlar yeterli olarak kullanılabilir. Bu çalışmalarda uygun çeşitlerin ıslahı, yetiştirme tekniklerinin geliştirilmesi, girdi temini, pazarlama ve finansman konuları öncelikle ele alınmalıdır.

Araştırma alanında geniş bir bölgede yetiştiriciliği yapılan kayısı üretiminin artırılması ve üretici gelirlerinin daha iyi seviyelere çıkarılması için öncelikle bahçelerden düzenli meyve almayı engelleyen en önemli sorun olan ilkbahar donlarından, kayısı bahçelerinin zarar görmesi engellenmelidir. Don zararlarından dolayı, ekonomik anlamda verim alamayan üreticiler sonraki üretim dönemlerinde kullandıkları girdileri azaltma yoluna gitmektedirler. Bu durum hem verimi hem de meyve kalitesini düşürerek üretici gelirlerinin iyice azalmasına neden olmaktadır. Bu amaçla kısa dönemde bahçelerin donlardan etkilendiği tarihler arasında, hava tahminleri de gözlenerek sisleme ve dumanlama gibi önlemler alınabilir, ancak uzun dönemde don zararlarına dayanıklı çeşitlerin ıslah edilmesi ve araştırma alanında bundan sonraki yeni tesislerde bu çeşitlere yer verilmesi gerekmektedir. Kayısı üreticilerinin meyve yetiştirme teknikleri ile ilgili bilgi ve becerileri çoğunlukla yetersiz kalmakta ve ticari olarak bu üretim dalına girdi sağlayan gübre ve ilaç bayileri tarafından yönlendirilmekte veya komşu üreticilerin yaptığı uygulamalara göre karar vermektedirler. Bunun sonucunda üreticiler bahçe tesis yeri seçiminden hasat işlemlerine kadar çeşitli aşamalarda yanlış kararlar alarak bu üretim dalından yeterli gelire kavuşmamaktadır. Meyvecilik uzun dönemli bir tarımsal faaliyet olduğu için üreticilerin, henüz bahçe tesis aşamasında iken bahçe yeri seçimi, uygun çeşit ve anaçların belirlenmesi, hastalık ve zararlılarla mücadele, budama, sulama, toprak işleme gibi konularda mutlaka doğru bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Meyvecilikte üretici gelirlerini artıran önemli bir konuda erkenci yetiştiriciliktir. Araştırma alanı, don zararlarından korunabildiği ölçüde bu tür yetiştiriciliğe son derece uygundur. Bu konuda üreticiler aydınlatılarak erkenci yetiştiricilik teşvik edilmelidir. Tarımsal üretimi olumsuz olarak etkileyen bütün doğal afetler tarım sigortaları kapsamına alınmalıdır. Bu konuda gelişmiş ülkelerde uygulanan sistemler örnek alınarak gereken yasal düzenlemeler de yapılarak üreticiler ve devletin katılımıyla bu konudaki sigortacılık geliştirilmelidir.

Kayısı bahçelerinde yapılacak gübrelemenin sağlıklı olarak yapılabilmesi için toprak ve yaprak analizlerinin yapılması son derece önemlidir. Bu analiz sonuçlarının dışında yapılacak olan gübreleme tavsiyeleri gerçekçi olmayacaktır. Tarımsal işletmelerin çeşitli şekillerde birleşerek kendi organizasyonlarını kurması üretim ve pazarlama aşamalarında büyük avantajlar sağlayacaktır. Tarıma aynı ve nakdi kredi sağlayan ve araştırma alanındaki kayısı üreticilerinin bir kısmının da yararlandığı Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin sağladığı kredi olanaklarını üreticiler pahalı bulmakta ve geri ödemede zorlanmaktadırlar. Kayısı üreticileri kendi birliklerini kurarak girdi temini, pazarlama, depolama ve taşımada karşılaşılan çeşitli sorunlarını çözebileceklerdir.

LİTERATÜR LİSTESİ

- Açıl, A. F. 1980. Tarım Ekonomisi. Ankara Ü. Z. F. Yayınları: 741. Ders Kitabı: 213. Ankara. 611s.
- Alvisi, F., A. Bertazzoli, and C. Pirazzoli. 1999. Income of apricot cultivation in Italy. Proceeding of The XIth International Symposium on Apricot Culture. Acta Horticulturae. Veria-Makedonia. Greece. No. 488. p. 51-56.
- Anonim. 1974. Sofralık (Taze) ve kuru kayısı ihracatının geliştirilmesi hakkında rapor. İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi. Ankara. Yayın No: 42. 32s.
- Anonim. 1997. 1. Tarım şurası sonuç raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. 25-27 Kasım. Ankara. 173s.
- Anonim. 1998. Türkiye’de üretilen tarım ürünlerinin üretim girdileri rehberi. Başbakanlık. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. APK Dairesi Başkanlığı. Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Şube Müdürlüğü. Yayın No: 104. Rehber No: 16. Ankara. 360s.
- Ayanoğlu, H., and N. Kaşka. 1993. Table apricot culture in mut (Turkey). Xth International Symposium on Apricot Culture. Acta Horticulturae. Izmir. Turkey. No. 384. p. 147-149.
- Bassi, D. 1999. Apricot culture: present and future. Proceeding of the XIth International Symposium on Apricot Culture. Acta Horticulturae. Veria-Makedonia. Greece. No. 488. p. 35-40.
- Bertazzoli, A. 1991. Apricot cropping in Emilia-Romagna: market and profitability. IX. International Symposium on Apricot Culture and Decline. Acta Horticulturae. Caserta. Italy. No. 293. p. 57-72.
- Çiçek, A. ve O. Erkan. 1996. Tarım ekonomisinde araştırma ve örnekleme yöntemleri. Gaziosmanpaşa Ü. Z. F. Yayınları No: 12. Ders Notları Serisi No: 6. Tokat. 118 s.
- DİE. 2002. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) 2000. Yayın No: 2614. Ankara.
- Demirtaş, B. 2000. İçel ilinde kayısı üretim ekonomisi. Çukurova Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış). Adana. 107 s.

- Dinler, T. 1998. Tarım sigortaları uygulamaları ve sebze tarımındaki önemi. 2. Sebze Tarımı Sempozyumu. Tokat. s. 355-361.
- Edebalı, M. S. 1991. Malatya yöresinde kaysının üretim girdileri ve maliyeti. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Şanlıurfa Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Şanlıurfa. Genel Yayın No. 70. Rapor Seri No. 46. 34s.
- FAO. 2002. [http://www.fao.org/statistical database](http://www.fao.org/statistical/database).
- Gazanfer, S. 1993. Economics and commercialization of apricot. Xth International Symposium on Apricot Culture. Acta Horticulturae. Izmir. Turkey. No. 384. p. 29-34.
- Gül, A. ve B. Demirtaş. 1998. İçel ilinde kayısı yetiştiriciliğinin ekonomik yönden incelenmesi. Çukurova Ü. Z. F. Dergisi. Adana. 13 (4): 147-156.
- Karabat, S. ve U. Güloğlu. 1998. Malatya ilinde kayısı yetiştiriciliğinin ekonomik yönden değerlendirilmesi (1993-1994). Sonuçlanan Araştırma Proje Özetleri (1). Malatya. Yayın No: 1. Meyvecilik Araştırma Enstitüsü. 52s.
- Monastra, F., and F. R. De. Salvador. 1999. Comparison between vertical axis and y-shaped apricot training system. Proceeding of the XIth International Symposium on Apricot Culture. Acta Horticulturae. Veria-Makedonia. Greece. No: 488. p. 469-476.
- Özbek, S. 1978. Özel Meyvecilik. Çukurova Ü. Z. F. Adana. Yayın No: 128. Ders Kitabı No: 11. 486 s.
- Polat, A. A. 1988. Akdeniz bölgesi sahil şeridinde kayısı yetiştiriciliği ve sorunları. Derim Dergisi. Antalya. 5 (2): 66-84.
- Şaylan, L. 1997. Don zararını önlemek için tarımsal meteorolojik destek nasıl sağlanır. Hasat Dergisi. İstanbul. Sayı. 141. 15-18.
- Yamane, T. 1967. Elementary Sampling Theory, Prentice-In., Englewood Cliffs, N. J., USA.
- Yüksel, A. N. 1997. Yağmurlama sulama ile dondan korunma. Hasat Dergisi. İstanbul. Sayı. 141. 11-13.